

„A megbocsátás és megbékélés ethosza nem ismerhet kényszert – de épülhet bizalomra! A megbocsátás és a megbékélésre való hajlandóság csak szabad elhatározásból történhet. Sem a megbocsátás, sem a bűnvallás nem történhet külső elvárásra, erkölcsi nyomásra. Nyilván, ha nincsenek fórumok és keretek, s mindehhez megfelelő kultúra, a megnyílás is elmarad. Meggyőződésem, hogy ezzel a feszültséggel még sokáig együtt kell élni: a múlthoz való viszonyulás jogi és politikai követelménye, illetve a megismerés tudományos igénye, valamint a vallomásoknak, a közlésnek, megbánásnak és megbocsájtásnak személyes síkjai nem kényszeríthetők össze valamely „múlt-feldolgozás-program” vagy „megbékélés-ideológia” jegyében. Kiválóan szemlélteti ezt az ambivalenciát André Van In filmje a dél-afrikai Igazság és Megbékélés Bizottságának munkájáról, közelebbről a következő jelenet: egy bestialis módon megölt áldozat anyja és özvegye áll szemben a tettessel a tárgyalóteremben. Az asszony megkérdi: „Hogyan bocsáthatnék meg ennek a bűnösnek?” A Bizottság képviselője így szól hozzájuk: „Ez az ember amnesztiát kér, de ön nincs arra kötelezve, hogy megbocsásson neki. Semmi esetre sem köteles ön megbocsátani – de mi megkegyelmezzünk neki.” Éppen egy ilyen jelenet és ehhez hasonló esetek jelzik: a múltfeltárás és megbékélés lelki-erkölcsi és vallási dimenziói, valamint a jogi-politikai sík nem fedik egymást. Sokkal inkább jelzik ennek az egész kérdéskörnek komplexitását, többretegűségét, sőt ellentmondásosságát – függetlenül attól, hogy dél-afrikai megbékélésfolyamat, pártállami diktatúra tartótisztjeinek és ügynökeinek története vagy majd olyan konfliktushelyzetek kerülnek egyszer rendezésre, mint amelyek napjainkban tartják rettegésben a világot (Ukrajnában, a Közel-Keleten stb.).

A tanulság a világban eddig kipróbált megbékélésprojektek tapasztalataiból az, hogy emberek közötti megbékélésre való hajlandóság nélkül az emberi együttélés közösségei (csoportok, népek, nemzetek) sem lesznek képesek kiengesztelődni – de politikai-társadalmi akarat nélkül, megfelelő jogi és strukturális feltételek, kulturális keretek és miliók létrehozása nélkül az egyének sohasem fognak kimerészkedni a titkolózás, a hárítás, a szégyen vagy éppen áldozatszerep magányából. Ugyanakkor napjainkra az is világossá vált, hogy azokban a társadalmakban burjánzanak fel újabb igazságtalanságok, ott kerül sor újból emberjogi sérelmekre, visszaélésekre, ott fertőzi az együttélést a kirekesztés, a gyűlölködés, az ellenségképgyártás és a felesleges félelemkeltés szelleme, ahol a múltból való hallgatást mesterei szintre tökéletesítették.”